

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET
JOG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
SZAKOSZTÁLYÁNAK
UTOLSÓ ÖT ÉVE

1938—1942

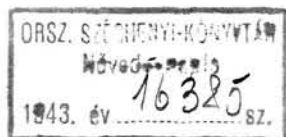
ÍRTA

Dr. OBERDING JÓZSEF GYÖRGY

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET JOG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
SZAKOSZTÁLYÁNAK KIADÁSA
KOLOZSVÁR, 1942

Különlenyomat
az ERDÉLYI MÚZEUM
1942. évi 4. számából

140981

1. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztályának utolsó öt éve felerészben a sötét emlékü megszállás utolsó éveire, felerészben a boldog felszabadulást követő időkre esik. A megszállás utolsó évei kisebbségi életünk legnehezebb korszakát jelentették. A páris-környéki békeszerződések megszüntetéséért és az új Európa kialakulásáért most dúló harc már előrevetette árnyékát. A román állam biztonságérzete egyre csökkent, s ezért az állami életben mindinkább erősödött a katonai befolyás. Megszigorították az ostromállapot intézkedéseit, a sajtó- és szólás-szabadságot, az ország úgyszólván az állandó mozgósítás állapotában volt. Evvel egyidejűleg egyre türelmetlenebbül és erőteljesebben feküdtek a magyarságra. Autonóm politikai szervezetünket, az Országos Magyar Pártot feloszlatták, gazdasági, társadalmi és művelődési intézményeinknek meg egész sorától vonták meg a működési engedélyt, illetőleg tették számukra lehetetlenné a működést. De nemcsak az állam, hanem a román közvélemény is egyre türelmetlenebb magatartást tanúsított az itt élő magyarság iránt. A magyar szó és magyar életmegnyilvánulás teljes elfojtására törekedtek, mintha evvel eltüntethették volna a kétmillió magyarországi magyarság tömegét. Szakosztályunk munkakészségét a külső nyomás csak növelte, s ha nem tudtuk azt az eredményt elérni, melynek elérését magunk elé tűztük, tisztán a külső körülményeknek tulajdonítható.

A várva-várt boldog felszabadulás új feladatok elé állítottak. Szakosztályi tagjaink nagyrésze új munkahelyre került, akiknek pályájukon nehéz gyakorlati feladatokkal kellett megküzdeniök, tudományművelésre ezidő alatt nem gondolhattak. De újjá kellett szerveznünk magát a Szakosztályt is. Az egyetem visszatérte új vérkeringés megindulását jelenti Egyesületünk életében, ahhoz azonban, hogy az egyetem tanárait bevonhassuk munkaközösségünkbe, időre és megfelelő előkészítésre volt szükségünk.

A szakosztály tisztikara, melyet még az 1938. évi január hó 27-i közgyűlés állított az élre, a következőkből állott: Elnök: dr. *Balogh Arthur*,* ny. egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, szenátor; al-elnökök: dr. *Sulyok István* lapszerkesztő és dr. *Tusa Gábor* ügyvéd. Titkár: dr. *Oberding József György*, a G. H. Sz. titkára. Választmányi tagok: *Almási Samu* ref. egyházkerületi tanácsos, dr. *Asztalos Sándor* ügyvéd, *Bakk Péter* tanár (Bukarest), dr. *Bartha Ignác* ügyvéd, dr. *Bernád Agoston* ügyvéd, dr. *Dániel Elemér* ügyvéd, dr. *Dobó Ferenc* ügyvéd, dr. *Ferencz József* a G. H. Sz. igazgatója, dr. *Gál Miklós* kamarai képviselő, ügyvéd (Torda), dr. *Gyárfás Elemér* szenátor, az Erdélyi R. Kat. Egyházmegyei Tanács világi elnöke (Dicsőszentmárton), dr. *Kedves András* r. kat. egyházgondnok, dr.

* A kolozsvári tagok esetében a lakóhelyet nem jelzem.

Kovács András, ifj. dr. *Mikó Imre* ügyvéd, dr. *Nagy László* ügyvéd, dr. *Oberding József György* szakosztályi titkár, *Petrovay Tibor*, a G. H. Sz. cégvezetője, dr. *Somodi András*, a Lapkiadó R.-T. vezérigazgatója, dr. *Schilling Dezső* ügyvéd, dr. *Szeghő Imre* ügyvéd, dr. *Ujvárossy Miklós* ny. törvénytudós, dr. *Vargha Lajos* ügyvéd, dr. *Vékás Lajos*, a Minerva Nyomdai Műintézet R.-T. vezérigazgatója, *Venczel József* lapszerkesztő, *Vita Sándor* szövetkezeti ellenőr, lapszerkesztő.

Bár az alapszabályok értelmében a tisztikar megbízatása csak három évre terjedt, az átmeneti időszak rendkívüli körülményeinek következtében ez a tisztikar irányította a Szakosztály működését a legutóbbi, 1942. november havában tartott közgyűlésig. A megszállás éveiben a gyülekezési szabadság korlátozása miatt nem tarthattuk meg az előírt évi közgyűléseket, a felszabadulás után pedig a Szakosztály átszervezésének előkészítése indokolta a közgyűlések elmaradását.

Szakosztályunk főtevékenysége most is, mint a kisebbségi évek alatt általában, két irányban nyilvánult meg: az Egyesület téli népszerűsítő előadássorozatában való bekapcsolódásban és a vándorgyűlésein való részvételben.

2. Szakosztályunk az 1938. évben a következő öt előadást hirdette és tartotta meg az Egyesület téli tudományos népszerűsítő előadássorozata kapcsán: *Venczel József*: A társadalomkutatás száz éve. — *Br. Diószeghy Erzsébet*: Az angol és amerikai társadalomkutatás. — *Bakk Péter*: A román társadalomkutatás. — *Vita Sándor*: Társadalomkutatás Közép-Európában. — *Dr. Szabó T. Attila*: Az erdélyi magyar társadalomkutató munka.¹

Korábbi rendszerünkötől eltérően ez évben vezettük be előadásainknak egy tárgycsoport köré való tömörítését, hogy az előadások tárgyát képező kört lehetőleg minden oldalról megvilágítva egy kerek egészet nyújthassunk. Kísérletünk nagyszerű eredménnyel járt. A jól megválasztott tárgykör, a társadalomkutatással foglalkozó előadásaink mindegyike oly nagyszámú hallgatóságot vonzott, hogy a hallgatóság egy része sokszor még ülőhelyhez sem tudott hozzájutni az Unitárius Kollégiumnak az előadások színhelyétől szolgáló tágas dísztermében.

A következő 1938—1939. évi előadássorozatban jogi tárgykört választottunk. Előadásainkat „Románia gazdasági törvényhozásának utolsó húsz éve” cím alatt hirdettük meg. Célunk az volt, hogy előadásainkban összefoglaljuk mindazon törvényeket, melyeket Románia a magyarság gazdasági elnyomásának a célzatával alkotott. A jogtörténeti gyűjtőmunka feladatát vállaltuk magunkra, hogy az ellenünk hozott törvények alkalmazásának a módját és szellemét tárgyilagosan feldolgozásban ismertessük meg az utókorral is az előadások könyvalakban való kiadása útján. Sajnos, ez utóbbi elgondolásunkat anyagiak hiányában nem tudtuk megvalósítani.

Előadássorozatunkban a következő előadások szerepeltek:

Dr. Oberding József György: A gazdasági élet és a gazdasági törvényhozás viszonya (bevezető előadás). — *Dr. Asztalos Sándor*: A mezőgazdasági törvényhozás. — *Dr. Rösztler Viktor*: A kereskedelmi törvényhozás. —

¹ Ezt az előadást hatósági engedély hiányában nem lehetett megtartani.

Dr. Szabó Miklós: A pénzügyi törvényhozás. — *Dr. Fazekas János:* A szövetkezeti törvényhozás.

Előadásaink ez évben is látogatottak voltak. Előadásaink sikerét igazolja, hogy résztvettek tanárnők vezetésével a „Marianum“ kereskedelmi középiskolájának felsőbb osztályos növendékei is, valamint szépszámú magyar joghallgató. Sajnos, a műsor utolsó előadása hatósági engedély megtagadása folytán elmaradt.

Az 1939—1940. évi előadássorozatunkat a falupolitika tárgyköréből vettük. Meghírdetett előadásaink a következők voltak: *Bálint József:* József-falva (vetített képekkel). — *Br. Aczél Ede:* A falufejlődés történeti tényezői. — *Demeter Béla:* A jövő faluja. — *Dr. Schmidt Béla:* Harc a népbetegségek ellen. — *Ifj. dr. Parádi Ferenc:* A falusi munkakeresők védelme a városban. — *Hórváth József:* A falu szövetkezeti megszervezése. — *Dr. Rösztler Viktor:* Gazdasági szervezkedésünk lehetőségei. — *Dr. Venczel József:* A csiki székelység. — *Ifj. Gyallay-Papp Domokos:* A székely örökség jogi alapja.

A kilenc előadásból álló sorozatnak csak az első öt előadását sikerült megtartanunk, többre már nem kaptunk hatósági engedélyt. Előadásaink szintén nagy érdeklődést keltettek és népes hallgatóságot vonzottak.

3. Szakosztályunk tevékenységének másik részét az Egyesület vándorgyűlésein való részvétel képezte. Az Elnökség megkeresésére, mint a múltban, úgy ezekben az években is örömmel vállalták tagjaink a vándorgyűléseken való előadások tartását a Szakosztály számára előírt keretek közt. Ez talán egy kissé szűk volt, de a műsor nem tette lehetővé nagyobb számú előadás beiktatását.

Az 1938. évi tordai vándorgyűlésen a következő előadásokat hirdettük meg: *Venczel József:* A székelység népesedési viszonyai. — *Seyfried Ferenc:* Képek Dániából (vetített képekkel). — *Dr. Oberding József György:* A gazdasági konjunktúra. — *Dr. Asztalos Sándor:* A mezőgazdasági törvénykezés fejlődése Romániában

Dr. Asztalos Sándor előadása akadályoztatása miatt elmaradt.

Az 1939. évi gyergyószentmiklósi vándorgyűlésen Szakosztályunk az alábbi előadásokkal szerepelt a műsoron:

P. Lukáts Mansvét: Küzdelem az alkoholizmus ellen. — *Albrecht Dezső:* A társadalmi közösség alapjai. — *Perjessy János:* A Székelyföld szövetkezetei. — *Dr. Venczel József:* Adatok Csíkvármegye gazdaságtörténetéhez. — *Dr. Oberding József György:* A Siculicidium népe.

Venczel József előadása akadályoztatása miatt elmaradt.

1940. évben Dicsőszentmártonban tervezte Egyesületünk szokásos vándorgyűlésének megrendezését. Elnökségünk az előkészületeket meg is tette. Az az izzó hangulat, mely a bécsi döntést már hónapokkal megelőzte, óvatosságra intette azonban Egyesületünk vezetését, úgyhogy a vándorgyűlés megrendezésétől még június hónapban elállott. Az óvatosság helyénvaló is volt. A bécsi döntés éppen a vándorgyűlésen érte volna Egyesületünk résztvevő tagjait, ha ugyan egyáltalán sikerült volna a vándorgyűlés megtartására az engedélyt kieszközölni.

4. Egyesületünk a fiatal, 30 éven aluli tudományos kutatók ösztön-

zésére évenként 3.000 lej (100 Pengő) összegű ösztöndíjat bocsátott szakosztályunk rendelkezésére. A rendelkezésünkre bocsátott 1938. évi ösztöndíjat pályázat útján adtuk ki. Pályatételünket az ősi székely jog tárgyköréből vett jogtörténeti tanulmány megírására írtuk ki. Dr. Tusa Gábor alelnökünk, dr. Mikó Imre szakosztályi választmányi tagunk és dr. Szabó T. Attila, a Bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztály titkárának személyében kiküldött bíráló bizottság a 3.000 lejes pályadíjat ifj. Gyallay-Papp Domokos joghallgató: „A székely családi levelesláda jogi jelentősége“ című pályamunkájának ítélte oda. Az 1939. évi ösztöndíjat dr. Vékás Lajos, dr. Bernád Ágoston és dr. Venczel József, a választmány tagjainak személyében kiküldött bizottság két részre osztotta. 1.500 lej jutalomdíjban részesítette Nagy Ödön nagysármási református szórványlelkészt a Hítel 1939. évi 1. számában megjelent „A szórványkérdés“ című tanulmányáért s ugyancsak 1.500 lejt ítelt Incze Lajos egyetemi hallgatónak „Parajd szociográfiája“ című kéziratban levő értékes munkájáért. Az 1940. évi ösztöndíjat Vita Sándor és Venczel József választmányi tagokból, valamint a szakosztályi titkárból összeállított bizottság teljes összegében dr. Tonk Emil orvosnak ítélte oda „A csecsemőhalandóság Erdélyben“ című tanulmányáért (Megjelent a „Hítel“ 1940—41. évi 2. sz.-ban).

5. A Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségének anyagi támogatásával szakosztályi kiadványaink IX. köteteként jelent meg 1939. évben dr. Oberding József György: A szövetkezeti mozgalom eszméi című munkája. Ez az egyetlen kiadvány, melyet a megszállás alatt megjelentettünk.

6. Az 1938. évi közgyűlés óta a megszállás ideje alatt a szakadatlan ostromállapot folytán rendkívül korlátozott gyülekezési szabadság, valamint a gyűlési engedélyek már említett körülményes és költséges megszerzése következtében mindössze két választmányi ülést tartottunk 1938. szeptember 30-án és 1939. november 23-án. Szakosztályunknak a nem szigorúan a választmány hivatalos ülése elé tartozó ügyeit választmányi tagjaink baráti összejövetelein beszéltük meg. Ezeket az összejöveteleket többnyire a Magyar Kaszinóban tartottuk meg.

7. Hogy Szakosztályunk tudományos tevékenységét minél szélesebb alapon folytathassa, évről-évre gondoskodott új tagok beválasztásáról. 1938-tól 1940-ig főleg az ifjú értelmiségi nemzedék sorából 33 új tagot ajánlottunk megválasztásra a központi igazgatóválasztmánynak.

A bécsi döntés folytán Szakosztályunk sok értékes tagját veszítettük el, közöttük két választmányi tagunkat: dr. Gyárfás Elemért, az Erdélyi Római Kat. Egyházmegyei Tanács világi elnökét, volt szenátort és dr. Gál Miklós ügyvédet, volt kamarai képviselőt.

Az 1941. és 1942. év első felében Ferenc József-tudományegyetem jogi és közgazdaságtudományi karának tanárait, meg az erdélyi jogi és közgazdasági élet több más kiemelkedő képviselőjét ajánlottuk felvételre az Egyesület központi választmányának.

Az 1938. évi közgyűlés óta a megszállás éveiben beválasztott tagok száma 33. Ez az alacsony szám szomorúan mutatja, mily csekély számbeli

erővel rendelkezett a kisebbségi magyarság a szellemi utánpótlás terén. A felszabadulás óta 102 új tagot nyertünk. Tagjaink szaporulata 1938. januárjától a legutóbbi időig tehát 135 volt. A korábban beválasztott régi tagokkal együtt Szakosztályunk tagnyilvántartásában ezidő szerint összesen 277 tag szerepel.

8. Szakosztályunk a legutóbbi időig évi 5.000 lej átalányt kapott Egyesületünkől szükségletei fedezésére. Ezt az összeget minden évben felvettük, de okszerű takarékoskodással az eltelt évek alatt — a központi számvizsgáló bizottságnak minden évben betérjesztett és jóváhagyott elszámolás szerint — 423.08 pengőt, (tehát csaknem az egész kiutalt összeget) tartalékolhattuk. Célunk az volt, hogy a megtakarított összegből folytathassuk kiadványsorozatunkat. Az 1941. évre 1.500 pengőt, az 1942. évre meg 2.500 pengőt szavazott meg a közgyűlés Szakosztályunknak. Szakosztályunk készpénzálmánya így 4.423.08 pengőre növekedett. Az újonnan nyert és a jövőben hasonló összegben rendszeresítendő támogatás most már gond nélkül lehetővé teszi a szakosztályi kiadványsorozat továbbvitelét, esetleg önálló szakosztályi közlöny kiadását.

9. Szakosztályunk újjászervezésére irányuló tevékenységünket mindaddig, míg az Egyesületnek az államhoz, illetőleg az egyetemhez való viszonya újjólág nem rendeztetett, nem kezdhettük meg. Választmányunkat az újjászervezés érdekében 1942. január 15-ére hívtuk össze. Ez ülésünket határozatképtelenség folytán nem tarthattuk meg. Újjólág összehívott választmányi ülésünket január 24-én tartottuk meg. Ezalkalommal a titkár összefoglaló jelentést tett a Szakosztálynak 1938. év januárjától 1942. januárjáig terjedő időszakban kifejtett munkásságáról. A választmány foglalkozva a szakosztályi tevékenység újrafelvételének kérdésével, megbeszélte a téli előadásorozat megindítását. Ezt illetőleg az a vélemény alakult ki, hogy míg a Szakosztály újjá nem szerveztetik, a kérdést vegyük le a napirendről. A Szakosztály újjászervezésére nézve úgy döntött a Választmány, hogy a bécsi döntés folytán lemaradt tagok sajnálatosan megüresedett helyeit, valamint azon tagok helyét, akik a Szakosztály munkája iránt semmi érdeklődést nem mutattak, üléseire el nem jártak, újonnan választott tagokkal kívánja betölteni. Ilyenformán 12 választmányi tag helye állt szabadon. A 12 helyből hatot egyetemi tanárokkal (3 jogi és 3 közgazdaságkari professzorral), hatot pedig a bírói kar 3 és a közigazgatási tisztviselői kar 3 tagjával javasolta a közgyűlésnek betölteni. Egyben felkérte az elnököt, hogy az egyetemi tanároknak a Szakosztály munkásságába való bekapcsolódása érdekében vegye fel az érintkezést az érdekelt két Kar professzoraival. Dr. Balogh Arthur szakosztályi elnök az 1942. évi június hó 27-ére összehívott választmányi ülésen számolt be megbízatása eredményéről. Az egyetemi tanárokkal folytatott megbeszélései során a professzorok részéről az a kívánság merült fel, hogy az Egyesület emelje fel a szakosztály átalányát, mert a szükséges anyagiak hiányában nem tudná a Szakosztály feladatait megoldani. A Választmány magáévá téve a professzorok kívánságát, elhatározta, hogy az Egyesület legközelebbi választmányi ülése elé viszi a kérdést. Erre július 12-én került sor. Elnökünk az Egyesület költségvetésének tárgyalása alkalmával elő-

terjesztette a Szakosztály átalányának felemelése iránti kérését; ehhez csatlakozott dr. Vékás Lajos választmányi tagunk, valamint a szakosztályi titkár is. Megmozdulásunk a központi Választmány megértésével találkozott. Ezekután a közgyűlés összehívását már nem halaszthattuk tovább. A Választmány a közgyűlés összehívásának időpontjára nézve úgy döntött, hogy az szeptember végén, vagy október elején történjék meg, amikor már tagjaink mind vissztértek nyári szabadságukról.

Az 1942. október hó 18—24-ig megrendezett dési vándorgyűlésen Szakosztályunk a következő előadásokkal szerepelt: *Dr. Balogh Arthur*: Erdély nemzetiségi kérdése. — *Dr. Martonyi János*: A magyar közigazgatás fejlődésének útja. — *Dr. vitéz Rajty Tivadar*: A vállalkozás korszerű kérdései. — *Dr. Parádi Ferenc*: A társadalmi jogfolytonosság kialakulása Szolnok-Dobokában. — *Antal Dániel*: Birtokviszonyok Szolnok-Dobokában.

Közgyűlésünket a tervezett időponttól eltérőleg, a vándorgyűlés eltolódása miatt, 1942. november 7-én tartottuk meg. Ez a közgyűlés volt hivatva a Szakosztály újjászervezését elvégezni.

A közgyűlés nevezetes eseménye volt, hogy a Szakosztály a titkár indítványára címét Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztály-ra bővítette. Ezt a javaslat szerint az indokolja, hogy a Szakosztály már korábban is, de különösen a megszállás alatt behatóan foglalkozott a közgazdasági tudomány tárgykörébe tartozó kérdésekkel, a szervezeti és ügyrend szerint pedig a Szakosztály célkitűzését a „címében foglalt tudományok művelése, terjesztése és népszerűsítése“ képezi, tehát a címnek pontosabban kell megjelölnie a tevékenységi kört. A közgyűlés egyben kimondta, hogy a Szakosztály ezentúl két osztályban, jogi és államtudományi, valamint közgazdaság- és társadalomtudományi osztályban folytatja tevékenységét. E határozatát a szervezeti szabályzatba is felvette. E jelentős lépés elősegíti a jövőre nézve, hogy a szakosztály jogász és közgazda tagjai különülve, önálló osztályokban fejtsék ki tevékenységüket. Ezt indokolja az egyetem új, Közgazdaságtudományi Karának a felállítása is, minthogy az Egyesület szakosztályai korábban is az egyetemi Karok szerint alakultak. A közgyűlés a választmányi tagok számát, a megnövekedett taglétszámra való tekintettel, 24-ről 30-ra emelte fel.

Az egyesületi Alapszabályoknak a fenti szakosztályi határozat értelmében való módosítása céljából a Szakosztály e javaslatát a központi választmány útján az 1943. évi közgyűlés elé terjeszti.

Az újjászervezett Szakosztály tisztikarába és választmányában a következőket választotta be a közgyűlés: elnök lett dr. *Balogh Arthur*, ny. egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Alelnökök: dr. *Búza László* és dr. *Kovrig Béla* egyetemi ny. r. tanárok. Titkár és szerkesztő: dr. *Martonyi János* egyetemi ny. rk. tanár. Választmányi tagok az új tagok sorából: dr. *Balás P. Elemér*, dr. *Csekey István*, dr. *Heller Erik*, dr. *kislegi Nagy Dénes*, dr. *Ottlik László*, dr. *vitéz Rajty Tivadar*, dr. *Schneller Károly*, dr. *Sövényházy Ferenc*, dr. *Szászy István*, dr. *Székely István*, dr. *Személyi Kálmán* és dr. *Túry Sándor Kornél* egyetemi tanárok, dr. *Szász Ferenc* alispán, dr. *Farsang Endre* kir. ítélőtáblai tanácselnök, dr. *Urbán Gusztáv*, kir. ítélő táblalíró, dr. *Csepreghy László*, kir. törvényszéki tanács-

elnök, dr. *Jankovits Béla* kir. járásbirósági elnök és dr. *Székelyhidya Géza* árvaszéki elnök. A választmány régi tagjai közül dr. *Asztalos Sándor* ügyvéd, dr. *Bartha Ignác* országgyűlési képviselő, dr. *Kedves András* egyházgondnok, dr. *Mikó Imre* országgyűlési képviselő, dr. *Nagy László* városi tiszti főügyész, dr. *Oberding József György* egyetemi intézeti tanár, dr. *Schilling Dezső* közjegyző, dr. *Somodi András* vezérigazgató, dr. *Vargha Lajos* városi tiszti ügyész, dr. *Vékás Lajos* kir. ítélőtáblai elnök, dr. *Venczel József*, az Erdélyi Tudományos Intézet tanára és *Vita Sándor* országgyűlési képviselő választatott meg újra.

Szakosztályunk életében, mely mind szellemi, mind anyagi téren megerősödött, új korszak kezdődik. Szellemi téren nagy nyereséget jelent az új tagok, s különösen az egyetemi tanári kar bevonulása, anyagi téren pedig az Egyesület fokozottabb támogatása. Az újjászervezett és megnagyobbított Szakosztály hathatósabban tudja a jövőben munkálni az Egyesület célkitűzéseit és szolgálni az erdélyi tudományos életet.*

* A Szakosztály korábbi története: (1906—1934) I. a szerzőtől az *Erdélyi Múzeum Egyesület háromnegyedszázados tudományos működése* című kiadványban.